

ПРАВЕДНИК НАРОДІВ СВІТУ

Для кожного, хто попросить,

ми підтверджуємо, що професор Юрій Соколов та його дружина Марія з Києва (Україна) визнані у 1984 р. праведниками народів світу за їхню допомогу панові Семену Зуховицькому. За свідченнями, що знаходяться у нас, подружжя Соколових надало притулок у своєму домі в Києві С. Зуховицькому, котрий періодично рятувався різними способами, а з жовтня 1941 р. до листопада 1943 р. перебував під їхнім захистом у м. Києві.

*Відділ пам'яті загиблих мучеників і героїв,
Єрусалим, 07.02.93*

От як згадує про це професор С. І. Зуховицький у своєму листі до подружжя Горбачуків:

„Дорогі друзі! На Ваше прохання поділитися своїми спогадами про Юрія Дмитровича Соколова я роблю це з великим хвилюванням.

Хоча й минуло вже півстоліття його благородному й надзвичайно небезпечному подвигу мого порятунку від неминучої загибелі, ще й досі лишається загадкою, звідки ця Людина і його тендітна супутниця життя черпали таку силу духу, сміливість, що межувала з відчаєм приречених, щоб поставити на карту свої життя, причому не на одну єдину мить, а впродовж двох дуже довгих років, коли кожного дня чекаєш настання ночі, а кожної ночі — початку дня.

Війна застала мене в Києві, де я працював на трьох роботах: завідувачем кафедри математики Технологічного інституту легкої промисловості, старшим науковим співробітником Інституту математики АН УРСР та доцентом Київського університету. Ці посади давали право на звільнення від військової служби. Але я добровільно пішов на фронт від Інституту математики разом з Й. Б. Погребиським та Б. І. Коренбломом. Нас взяли, бо ми добре володіли німецькою мовою, і відправили на Південно-західний фронт. Неподалік від Тернополя ми опинились у ворожому оточенні, з якого я не міг вибратись, попав у полон і був заточений в Дарницький табір для військовополонених. Після подій в Бабиному яру цей табір було переведено до Києва. Мені пощастило втекти звідти. Переодягнений в селянина, я пішов спочатку на Куренівку до свого старого друга. Той дозволив мені переночувати, але на світанку дав трохи сухарів і пляшечку морфію, навчивши, як користуватися ним у випадку, якщо я вирішу заподіяти собі смерть. І я пішов. Пішов на вулицю Рейтерську, де у спільній квартирі з дочкою академіка Д. О. Граве Оленою Дмитрівною Калустян мешкали Соколови. Я прийшов на смерканні. Мене впустили, дали помитись, нагодували і залишили у себе. Юрій Дмитрович погодився на запрошення Міської управи очолити те, що лишилось від Астрономічної обсерваторії, і влаштував мене туди спочатку двірником, а потім сторожем. Після війни він часто зображав в гумористичній формі, як „Семен Іванович” (тобто я) наймався на службу двірником, говорив українською, удаючи з себе напівграмотного робітника.

З перших днів війни Ю. Д. був переконаний в поразці нацистів. А після Сталінграда він навіть за брехливою німецькою інформацією майже точно вималював лінію фронту. По звільненні Києва мої друзі відрекомендували мене деяким генералам хімічної служби 5-ої Армії. Їм я повідав свою історію, і вони дозволили мені продовжити військову службу. Але вже повернулись Університет і Академія. І оскільки не було кому викладати, я вирішив більше не гратись з долею.

Слід назвати ще декількох осіб, котрі взяли участь в цій жахливій сутичці з гестапо. Це перш за все мого друга і колегу по роботі Михайла Тарасовича Глушка (викладача фізики), зав. лабораторією фізики Володимира Нікандрови-

ча Добровольського, не кажучи вже про сім'ю Калустянів (сусідів Ю. Д. Соколова). Всі ці благородні люди не могли миритися з жорстоким вироком долі щодо мене й пішли на страшний ризик, який був не тільки небезпечним, але й здався безнадійним. Ось деякі подробиці тодішнього нашого життя.

Епізод перший. Бувший сторож обсерваторії настроїв Юрієві Дмитровичу донос, в якому вважав мене прихованим євреєм. Довідавшись, що син цього сторожа перебуває в лавах Червоної Армії, Ю. Д. Соколов зібрав всіх співробітників і зачитав їм цей донос. Присоромленому сторожеві та й іншим вже ніколи не спадало на думку чіпати „типового слов'янина Семена Івановича”.

Епізод другий. І я, і Ю. Д. хвилювались за Марію Олександрівну. Що буде, якщо раптом нагряне гестапо, чи витримають її нерви? І ось цей момент настав. Гестапо з'явилося за доносом, що Соколови переховують євреїв. А в мене було цуцеля, таке ж бездомне, як і я. Воно дуже прив'язалося до мене. Ненавидячи людей в німецькій формі, воно з диким гавканням кинулося на німців. Марія Олександрівна без істерії й переляку підбігла до собаки й відкинула його ногою, кричачи „Заберіть його!”. Це був сигнал для мене, щоб я моментально забрався в одне із своїх сховищ, що й було зроблено. На моє щастя в цей час з полону повернувся двірник обсерваторії Гнат Самійлович Полончук, страшенно схожий на єврея. Він був схоплений, але оскільки документи Г. С. були в повному порядку, німці відпустили його, залишившись при думці, що саме цей сторож є причиною доносу. Після цього Ю. Д. підніс мене до рангу „нічного сторожа”, щоб я якнайменше попадався на очі серед білого дня.

Я думаю, що про Ю. Д. Соколова як про видатного вченого і блискучого педагога напишуть інші. Моя ж задача — розповісти про героїчний подвиг Соколових. Нехай священною буде пам'ять про них!

*С. І. Зуховицький,
Єрусалим, 3 січня 1994 р.”*